

Seksuaalikasvatuksen mahdollisuudet ehkäistä seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa

Asiantuntija, KM, kättilö. Seksuaalipedagogi (NACS)
Katriina Bildjuschin
Lapset, nuoret, perheet yksikkö



TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Käsitteistä – seksuaalisuus ja sukupuoli

- Seksuaalisuudesta puhumisen onnistumisen kannalta on välttämätöntä, että asiakas/potilas ja työntekijä ymmärtävät, mitä toinen tarkoittaa käyttäessään keskeisiä käsitteitä.
- Ammattilaisen tulee selventää kuulijalle puheessaan käyttämät käsitteet ja termit.
- On tavallista, että luontevia sanoja erityisesti seksuaaliselle keholle on vaikea löytää, siksi puhe menee helposti epämääräiseksi ja riski väärinkäsityksille kasvaa.

Oman arvomaailman pohdinta

- Oman pohdinnan tarkoitus on tunnistaa ja tulla tietoiseksi omasta ihmiskäsityksestä, arvoista ja asenteista.
 - Oman itsen, arvojen ja asenteiden tarkastelu on välttämätöntä, sillä luvan antaminen itselle mahdollistaa luvan antamisen asiakkaalle/potilaalle.
 - Oma prosessi mahdollistaa asiakkaan/potilaan kunnioittavan kohtaamisen.
-
- https://moodle.amk.fi/pluginfile.php/1521/mod_resource/content/9/Lumme_Malli.pdf

Seksuaalisuus

- Seksuaalisuus on hyvinvoinnin ja terveyden ulottuvuus ja keskeinen osa ihmisyyttä.
- Seksuaalisuuteen kuuluu ihmisen käsitys omasta minäkuvasta, identiteettistä, kehosta ja omasta arvosta.
- Seksuaalisuus mahdollistaa luottamukselliset intiimit suhteet.
- Seksuaalisuus alkaa, kun elämä alkaa ja loppuu, kun elämä loppuu.

Seksuaalisuus

- Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, intiimit suhteet ja lisääntymisen.
- Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet.
- Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen.

(WHO, Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010)

Seksuaalikulttuuri

- Seksuaalikulttuuriksi kutsutaan niitä seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyviä uskomuksia, tapoja ja arvoja, jotka ovat syntyneet aikojen kuluessa ihmisten välisen vuorovaikutuksen seurauksena.
- Seksuaalikulttuuri ilmenee millaisia seksuaalisia aktiviteetteja ja pyrkimyksiä pidetään sopivina tai haitallisina lapsille ja nuorisolle.
- Nämä käsitykset muuttuvat vähitellen tieteellisen tutkimuksen edistymisen myötä.
- Kulttuuri asettaa omat rajat ja ihanteet seksuaalisuuden ja siihen liittyvän mielenkiinnon ilmaisemiselle.
- Seksuaalikulttuuri siirtää tietoja, tapoja ja arvoja sukupolvelta toiselle.

(Kontula, 2006)

Sukupuoli

- On ominaisuus, joka on hyvin moninainen.
- Sukupuoli voi olla mies-, nais- cis-, inter- tai transsukupuoli tai jotain muuta tai jotain niiden väliltä. Ihminen voi itse määrittää itsensä muunsukupuoliseksi.
- Joillekin ihmisille sukupuolen määrittäminen ei ole merkittävää tai he eivät halua sitä tehdä.
- Sukupuoli- identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta omasta sukupuolesta ja sukupuolen ilmaisu sitä, miten ihminen itse ilmaisee omaa sukupuoltaan.
- Toisen puolesta ei hänen kokemustaan sukupuolesta voi kukaan tietää, eikä ammattilaisen tule tehdä oletuksia.

Käsitteistä - väkivalta

- Seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan liittyy usein vihaan ja vallankäyttöön liittyviä motiiveja, eikä sitä tule mieltää seksiksi.
- Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta vahingoittaa ja traumatisoi uhria usein syvästi.
- Seksuaalisuus on yksi terveyden ulottuvuus ja keskeinen osa ihmisyyttä. Seksuaalisuuteen kuuluu ihmisen käsitys omasta minäkuvasta, identiteettistä ja kehosta. Se mahdollistaa luottamukselliset intiimit suhteet.
- Seksuaalisuutta loukkaavassa väkivallassa on kyse seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja integriteetin loukkauksesta.

Käsitteistä - väkivalta

- Turvallisuuden tunteeseen kuuluu keskeisesti luottamus, joka rikotaan väkivallan teoissa.
- Seksuaalisuutta loukattaessa loukataan kokoihmisyyttä, ja siksi se on erityisen traumatisoivaa.
- Seksissä teot perustuvat vapaaehtoisuuteen ja tuottavat mielihyvää, sen sijaan väkivallassa teot ovat usein vallan- ja voimankäyttöä ja aiheuttavat pelkoa.
- Seksuaalisuus on se, mitä olemme, seksi se, mitä teemme.
- Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa on kaikki häirintä, puheet tai teot, jotka uhri kokee kiusalliseksi, pakottavaksi, epämiellyttäväksi tai väkivallaksi.
- Väkivallanmuotoja ovat esimerkiksi ahdistelu, nimittely, lähentely ja raiskaus.

Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta

- Seksuaalisuus on ihmisen yksityisintä, intiimeintä osaa minuudessa
- Jos lapsella tai nuorella ei ole tietoa eikä kykyä/lupaa puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, jäävät ne ainoastaan tunteen tasona muistiin
- Asia, josta ei voida puhua aiheuttaa myös häpeää, joka pahentaa tilannetta.
- Asiasta puhuminen vaikeutuu myös siksi, ettei lapsilla/nuorilla ole käytössään luontevia sanoja esimerkiksi sukuelimistä puhumiseen.
- Kulttuuriset normit viitoittavat vahvasti sitä, mikä on oikein ja mikä ei, kasvatuksessa välitetään tehokkaasti näitä normeja.

Seksuaalioikeudet - kaiken seksuaalikasvatuksen perusta ja ohjaava arvo

- Seksuaalioikeudet ovat osa ihmisoikeuksia.
- Seksuaalioikeuksia tulee tarkastella elämänkulun kautta, yksilöllisesti.
- Seksuaalioikeuksien toteutuminen ei saa olla riippuvaista kulttuurista tai uskonnoista/uskomuksista.

Seksuaaliterveyden edistäminen

- On ihmisten tukemista mahdollisemman hyvään itsetuntoon ja oman minäkuvan tuntemukseen sekä ohjaamalla saavuttamaan riittävän hyvät vuorovaikutustaidot.
- Kehityskriisit, kriisit ja sairaudet vaikuttavat kehonkuvaan ja itsetuntoon.
- Vaikutukset tulee asiakkaan kanssa ottaa puheeksi.
- Tietoa tulee tarjota aktiivisesti.
- Seksuaaliterveyden toteutumisen kannalta seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut ovat välttämättömiä.

Seksuaalisesti terve ihminen ja ihmissuhde

- Arvostaa kehoaan.
- Käyttäytyy vastuullisesti.
- Kommunikoi kunnioittavasti.
- Ilmaisee rakkautta ja läheisyyttä omia arvojaan vastaavalla tavalla.
- Pohjaa yhteisiin arvoihin ja on
- Luonteeltaan yhteisymmärrykseen perustuvaa
- Ei riistä kumpaakaan
- Rehellistä
- Kummallekin mielihyvää tuottavaa
- Suojattua (raskaudet, sti)

(SIECUS)

(Kontula, Lottes, 2000)

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020

- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman avulla parannetaan väestön seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja vähennetään näin terveyseroja ja väestön eriarvoisuutta
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistetään lisäämällä tietoa, tehostamalla yhteistyötä ja kehittämällä palveluja
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020 perustuu STM:n julkaisemaan Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmaan 2007-2011
- Uusi ohjelma on päivitetty STM:n toimeksiannosta THL:n Seksuaali- ja lisääntymisterveysyksikössä yhteistyössä asiantuntijoiden ja järjestöjen kanssa

Painopistealue: Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatusta eriarvoisuuden vähentämiseksi

- Seksuaalikasvatus lisää tietoa ja taitoja sekä vahvistaa lapsen ja nuoren omanarvontuntoa ja itsetuntemusta
- Se tukee turvallista ja positiivista seksuaalisuutta ja vastuullista käyttäytymistä
- Seksuaalikasvatusta tarvitaan kaikille ikä- ja väestöryhmille osana muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja

Tavoitteita ja toimenpiteitä

- esimerkkejä

- Seksuaalikasvatuksessa ja kasvatusmateriaalin suunnittelussa huomioidaan seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun moninaisuus.
- Koulujen seksuaaliopetuksessa otetaan huomioon seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisun moninaisuus sekä yhteiskunnan monikulttuuristuminen. Ketään ei jätetä vammaisuuden tai muun yksilöllisen ominaisuuden vuoksi seksuaaliopetuksen ulkopuolelle.
- Nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut ovat esteettömiä, helposti saavutettavia sekä fyysisesti, taloudellisesti että psykososiaalisesti ja niissä huomioidaan sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus.

Seksuaalikasvatus

- ”Seksuaalikasvatuksella” tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden ja aikuisuuden.
Lasten ja nuorten kohdalla sen tavoitteena on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä. Seksuaalikasvatuksessa lapset ja nuoret hankkivat tiedot, taidot ja positiiviset arvot, joita he tarvitsevat ymmärtääkseen seksuaalisuuttaan ja nauttiakseen siitä, luodakseen turvallisia ja tyydyttäviä suhteita ja ottaakseen vastuuta omasta ja muiden seksuaaliterveydestä ja hyvinvoinnista.
Seksuaalikasvatus auttaa heitä tekemään valintoja, jotka parantavat heidän elämänlaatuaan ja kehittävät osaltaan yhteiskuntaa myötätuntoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan. **Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus saada ikäänsä nähden sopivaa seksuaalikasvatusta.**

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>

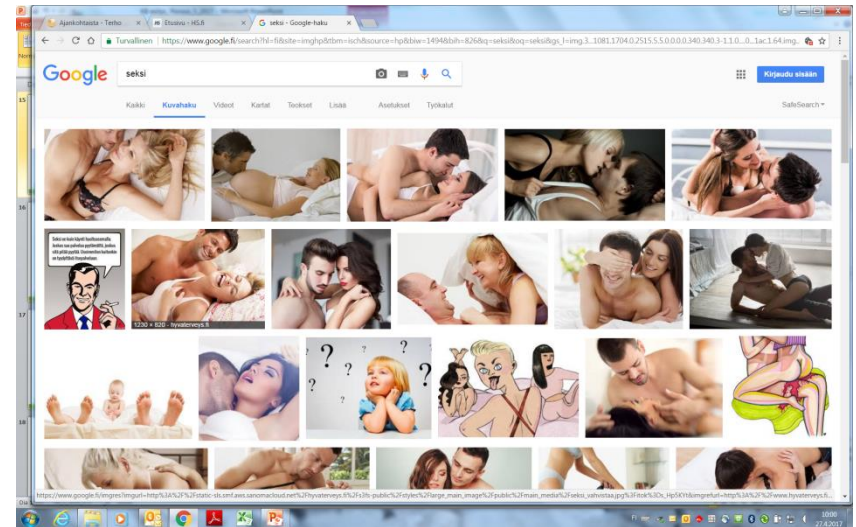
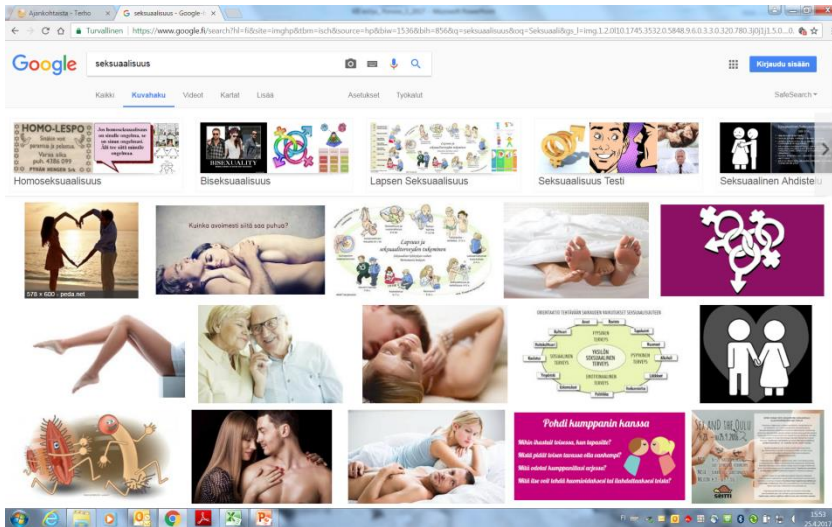
Seksuaalikasvatus



Kuva: bildjuschkin

Seksuaalikasvatus

- Sitä opitaan mitä kuullaan ja nähdään.



Miten seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa voidaan ehkäistä?

- Hyvä seksuaalikasvatus vähentää virheellisiä luuloja.
- Hyvästä seksuaalikasvatuksesta lapsi/ nuori saa itselleen sopivaa tietoa riippumatta omasta seksuaalisesta identiteetistään tai minäkuvasta.
- Seksuaalikasvatuksesta lapsi saa sanat.
- Hyvä seksuaalikasvatus lisää yhdenvertaisuutta, jokainen oppija voi nähdä, kuulla ja tunnistaa itsensä opetuksessa.

Seksuaalikasvatuksen perusteet

- Lait, asetukset
- Seksuaalioikeudet
- Toimintaohjelmat ja suositukset
- Psykoseksuaalisen kehityksen ja kehitystehtävien ymmärtäminen
- Pedagoginen osaaminen
- Suunnitelmallisuus
- Arviointi ja kehittäminen
- Perustuu tutkittuun tietoon

Seksuaalikasvatus & Tunne- ja turvataidot

- Toimintaohjelmassa on laaja kokonaisuus seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta.
- Seksuaalikasvatus on myös seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ehkäisykasvatusta:
 - Lapsi oppii, että seksuaalisuuteen ja sukupuoliisuuteen liittyvistä asioista saa puhua
 - Lapsi oppii kehonsa eri osille käyttökelpoiset nimet
 - Lapsi oppii, että aikuisille voi puhua pelottavista ja kummastusta herättävistä asioista
 - Lapsi oppii, että seksuaalisuus on osa ihmisen elämää

Keskeistä seksuaalikasvatuksessa on:

- Ihminen on seksuaalinen elämänsä alusta kuolemaansa asti
- Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen
- Normit viitoittavat sen mitä pidetään hyvänä ja toivottavana
- Lapsi oppii lähikehityksen vyöhykkeellä
- Lapsi oppii mallista ja tunnelmasta
- Kokemus oikeudenmukaisuudesta
- Kokemus onnistumisesta

Lapsella on tarve:

- Tulla nähdyksi hyvänä ja pärjäävänä
- Saada perushoivaa, saada hyviä kosketuksia
- Kokea olonsa turvalliseksi
- Olla persoonallinen, oma itsensä omalla tavalla ja saada tukea omalle tavalle olla minä
- Olla utelias ja oppia, saada vastauksia
- Olla toimija
- Osata

Toimijuus ja osaaminen identiteetin vahvistajana

Pohdittavaa kasvattajille:

- Jotta voi osata, on saatava opetusta ja ohjausta, jos lapsi ei niitä saa, ei hän voi osata sitä, mitä yhteiskunta odottaa/haluaa.
- Ongelmia ei huomata, koska ei osata/haluta kysyä tai kuulla vastausta.
- Toivottavien toimintamallien puuttuessa lapsi/nuori toimii siten kuin osaa.
- Lapsi/nuori ei voi kantaa vastuuta aikuisen virheistä.

Dialogi – Vuoropuhelu

- Dialogisuudessa **kuuntelu** on yhtä tärkeätä kuin puhuminen. Tähtäimessä on **ajatusten ja suunnitelmien kehittäminen yhdessä**. Se ei onnistu mikäli koetetaan määrittää toisille miten heidän tulisi ajatella ja toimia.
- Vuoropuhelu, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä.
- On monia näkökulmia.
- Kukaan ei ole väärässä.
- Omaa kantaa pidetään vain askeleena kohti uutta ymmärrystä.
- Painopiste on vuorokuuntelussa.

Seksuaalikasvatus

Auttaa pohdinnoissa:

- Identiteetti- kuka minä olen, mihin kuulun?
- Minäkuva- millainen minä olen?
- Itsetunto- olenko arvokas?
- Keho – mitä viestii?
- Itsemääräämisoikeus - kuka minuun saa koskea? Kuka minua saa määrätä?



Seksuaalioikeudet - kaiken seksuaalikasvatuksen perusta ja ohjaava arvo

- http://www.who.int/reproductivehealth/topics/gender_rights/en/index.html
- <http://ippf.org/our-work/what-we-do/Sexual-rights>
- <http://www.worldsexology.org/>
- <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=seksuaalioikeudet>
- <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>
- <http://www.sexpo.fi/seksuaalisuus/seksuaalioikeudet/>

THL:n tuki seksuaalikasvatukselle

- Kouluterveyskysely:
<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>
- Työn tueksi:
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus
- Tasa-arvoasiaa:
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli>
- Tasa-arvolaki on keskeinen - se kieltää syrjinnän sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella ja velvoittaa viranomaisia ja opetusta järjestäviä tahoja ehkäisemään syrjintää:
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tasa-arvolaki>
- Tasa-arvosuunnittelun työkaluista:
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tyokalut>
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tyokalut/tasa-arvosuunnittelu>
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/koulutus/oppilaitosten-tasa-arvosuunnittelu>
- <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta/syrjinta-ja-hairinta-suomessa>

Menetelmiä ja toimintamalleja

- Tunne- ja turvataidot lapsille ja nuorille:
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus
- My space – not yours: <http://www.po1nt.fi/fi/sivustot/ohjaamo-olkkari-mikkeli/hankkeet/my-space-not-yours-hanke/>
- Ei meidän koulussa: <http://www.eimeidankoulussa.fi/>
- Lasten turvataidot -julisteet:
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_asten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/tulosta-juliste-turvataidoista/
- JAKM, tunne- ja turvataidot: <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Tunne--ja-turvataidot/Etusivu/>

Kiitos



Katriina.bildjuschkin@thl.fi

Twitter @bildjuschkin